

HET DOODSBERICHT

Langzaam zie ik hen gaan
die ik nog bij mij had,
de bocht om van het pad.
Wat gouddoorschenen stof,
dan wordt het in de hof
nog stiller dan voorheen.
De liefsten. – Eén voor één.

Ida Gerhardt

WOORD TEN GELEIDE

De taal is vol van dood. In duizenden uitdrukkingen, zinswendingen, verwijzingen, beelden wordt de dood beseft en uitgesproken. Lees het woordenboek, het grote geheugen der mensheid, waarin al onze herinneringen aan leven en sterven zijn opgeslagen. Maar jij bent de taal en de mensheid niet. En als het jou overkomt, dat je weet 'nog twee maanden', of 'geen drie dagen meer' of 'nog een paar hoogbejaarde, moeizame jaren'? Daar hebben veel mensen geen taal voor. Niet in zichzelf, niet met elkaar.

Onbegrijpelijk groot en mysterieus, ieder leven; dat wij aan elkaar gegeven zijn, vrouwen en mannen, met kinderen, zonder kinderen, allen tezamen wij, en iedereen ik, zwaar of licht, moeilijk levend of lichtvoetig, ontzagwekkend en nietig, met onze verfijnde kostbare lichamen die ten dode opgeschreven zijn. Je weet niet wat je overkomen kan, maar je gaat ervoor, voor al die levensdagen – en dan?

De eerste dagen van november gedenken in veel West-Europese landen de levenden hun doden. In dit deel van de wereld dat door het bijbelse verhaal is aangeraakt, diepgaand of vluchtig, maar wel eeuwenlang, leeft nog de cultuur van de dodenherdenking; en zelfs de cultuur van verwachting en hoop die over de afgrond heen reikt.

Op de avond van 1 november worden in zuidelijker landen, in België al, lichtjes op de graven gezet. Op 2 november worden ook in onze streken de graven van kort of lang geleden gestorven geliefden met bloemen geëerd. ‘Allerzielen’ wordt die dag genoemd, sinds de monniken van Cluny in de elfde eeuw hem hebben uitgevonden.

Waar zijn onze doden? Toch niet daar, in die graven? Of wel dáár? Graven zijn heilig, heilige grond, overal. Maar ze geven geen antwoord op de vraag: waar zijn ze gebleven?

In zijn gedicht ‘De verdronkenen’ schrijft Gerrit Achterberg, aan zijn vriend Eduard Hoornik en in hem aan iedere lezer:

*Misschien weet jij een land van zoveel licht
dat hun verstarring er niet tegen is bestand
en drijven zij daarheen uit ons gezicht.*

Ik vind de vraag van Achterberg, met dat schoorvoetende nederige ‘misschien’ openbarender dan de meeste godsdienstige antwoorden. ‘Misschien’ is een woord van hoop-en-vrees, een verlegen glimlach.

En zo is het velen van ons te moede als ons het grote verhaal over een lichtland wordt voorgelezen en toegezongen. Denk je dat het bestaanbaar is, zo’n land? Denk je dat God ‘bestaat’ – welke god? ‘De God voor wie de verdronkenen niet voorgoed verdronken zijn’ – het klinkt als een laatste vraag. Ik weet niet of ik dat geloof, ik hoop het, ‘misschien’, ik houd mijn adem in.

Wij zijn gewend aan veel doden tegelijk. Massaal sterven, honderden per dag. De zes miljoen. Nee, zei de joodse schrijver Abel Herzberg, zes miljoen keer één mens.

Dit boek gaat over de dood van telkens één mens. De meesten van hen heb ik uitgeleide gedaan. Velen van hen laat ik zelf aan

het woord, citerend uit gesprekken, interviews, brieven, gedichten. In die woorden klinken ze na – hoelang nog? Ik hoop nog eeuwen.

Maar hoe dan ook, ze staan geschreven.

Waar onze doden zijn? In vuur? In licht? In God? Wie God?